
УДК 336.713

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/1-80-36>

Циганова Н. В.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ТИПОЛОГІЗАЦІЯ КОНСОЛІДАЦІЇ БАНКІВ ТА ЇЇ СУЧАСНІ ПРОЯВИ

У статті розкрито передумови та сутність консолідації банків як економічного явища, що супроводжується зменшенням кількості банків і зростанням їх розміру та ринкової частки, яке веде до посилення контролю у банківській галузі. Визначено, що вплив консолідації на економічні процеси може відрізнятися залежно від стану національної банківської системи та її інтегрованості у глобальний фінансовий простір, інтенсивності конкуренції, циклічних проявів економіки та інших чинників. Розглянуто різноманітні види і форми консолідації банків та диференціацію її проявів та наслідків. Виявлено основні форми консолідації банків, серед яких: об'єднання у формі злиття, поглинання, участі у капіталі, стратегічного альянсу/партнерства; зростання банків за рахунок капіталізації прибутку та емісії акцій; скорочення кількості банків унаслідок ліквідації та реорганізації. Визначено критерії типологізації консолідації банків, серед яких – рівень консолідаційних процесів, склад учасників, спрямування, рівень її інтенсивності й наслідки. Розкрито специфічні прояви та наслідки консолідації банків.

Ключові слова: консолідація банків, злиття та поглинання банків, банківська система.

Постановка проблеми. Процеси консолідації притаманні будь-якій галузі й є проявом загальних закономірностей економічного розвитку та результатом дії законів конкуренції. Об'єктивна необхідність консолідації банківського сектору зумовлена сучасними тенденціями інноваційного розвитку техніки і технології, що спричиняють зростання вартості основних фондів і вимагають фінансування їх оновлення у зростаючих обсягах, глобалізацією економіки, змінами у конкурентному середовищі тощо. Основними передумовами консолідації банків є концентрація капіталу та зростання розміру бізнес-одиниць в інших галузях, які є клієнтами банків. Саме вдосконалення технологій, обладнання в умовах революційних інноваційних змін, що супроводжується відповідним зростанням їхньої вартості, ставить нові

вимоги до фінансування процесу розширеного відтворення у нових умовах. Банківська система у своєму розвитку спрямовується на забезпечення цих вимог. Здійснювати повноцінне довгострокове фінансування сучасного виробництва, оновлення основних фондів спроможні лише великі банки.

Водночас консолідація банків означає монополізацію ринку банківських послуг з усіма притаманними цьому явищу негативними наслідками. Суперечності, що спричиняють та супроводжують консолідаційні процеси у банківській сфері, мають вплив не лише на діяльність банків. Вплив консолідації на перерозподіл інвестиційних потоків на рівні національних економік і міжнародних ринків визначає кількісні й якісні параметри економічного розвитку. Формування сучасних регулятивних механізмів цих процесів актуалі-

зує проблему якісної діагностики та типологізації консолідації банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні методологічні засади консолідації банківського сектору окреслено в публікаціях зарубіжних та вітчизняних дослідників, зокрема З. Васильченко, Н. Корецької, Т. Мельник, Ф. Мишкіна, В. Міщенко, М. Остролуцького, А. Саркіянца, Дж.Ф. Сінкі мол., І. Школьник та ін. С. Бровков, Е. Гнілітська, А. Єрмошенко, Л. Єрмошенко, С. Замковой, Л. Клапків, В. Кучеренко, А. Лобода, В. Мальцева, Д. Нестерова, Г. Олійник, Р. Пікус, М. Рисін, Л. Руденко, А. Седін, К. Старовойт, В. Тринчук, А. Угловська, О. Чеберяко та ін. досліджують міжгалузеву консолідацію, зокрема банків і страхових компаній. В.І. Сидоров, К.О. Макаручук, І.І. Д'яконова, Я.О. Костюченко розкривають передумови та специфіку консолідації банків на глобальних фінансових ринках.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У роботах вищезазначених та інших дослідників питання типологізації консолідації банків розглядаються лише фрагментарно. Проте різноманітність видів і форм консолідації банків зумовлює диференціацію її проявів та наслідків. Таке дослідження дає змогу сформувати виважені критерії оцінювання рівня консолідації та її впливу на економічні процеси.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення критеріїв типологізації консолідації банків та диференціації її сучасних проявів і наслідків у контексті формування виваженої стратегії сприяння реструктуризації банківського сектору.

Виклад основного матеріалу. Розвиток банківської галузі супроводжується досить стійкою тенденцією до консолідації. Прагнення до зростання прибутку як основна рушійна сила будь-якого бізнесу спричиняє нарощування обсягів діяльності. Крім того, більший банк отримує низку конкурентних переваг, серед яких – економія на витратах завдяки масштабам діяльності, можливість диверсифікувати портфелі активів і зобов'язань та знизити ризики, поліпшення іміджу, кращі можливості цінової конкуренції та ін. Зростання економіки і фінансових ринків суттєво збільшує обсяг ресурсів, які надходять у розпорядження банків, тому консолідацію банківського сектору слід уважати закономірним наслідком розвитку ринку банківських послуг відповідно до дії законів конкуренції та закономірностей розширеного відтворення.

Проте зростання банків не є безмежним. Фінансові межі консолідації банків визначаються грошовим ринком та місцем на ньому банків як фінансових посередників. Тому своєрідним обмеженням є обсяг позичкового капіталу, який перерозподіляється через банківський сектор. Суттєві обмеження також формують бізнес-інтереси та можливості конкурентів.

На початкових етапах розвитку банківських систем кількість банків спочатку стрімко зростає, однак коли всі ринкові ніші виявляються зайнятими, розпочинаються закономірні процеси консолідації цих фінансових установ [1, с. 32–40]. У процесі формування національ-

них банківських систем спостерігалось кілька великих хвиль консолідації у банківському секторі, спричинених як загальноекономічними тенденціями та потребами фінансування розширеного відтворення, так і прагненням менеджменту і власників банків до збільшення прибутку та отримання конкурентних переваг завдяки зростанню масштабу бізнесу [2]. Початок цих процесів пов'язаний з індустріальною революцією XIX ст., яка посилила роль кредитного забезпечення функціонування і розширення бізнесу, та розвитком ринків кредитних послуг, у процесі якого започатковувалися ринкові ніші і зростала конкуренція кредитно-фінансових інститутів.

Протягом XX ст. внаслідок посилення конкуренції банків та небанківських фінансових установ, поглиблення міжнародного поділу праці і зростання міжнародних розрахунків та інвестицій процеси банківської консолідації поширилися за межі банківської галузі та національних економік (рис. 1).

У XXI ст. консолідація банків посилилася. Це було значною мірою пов'язане зі світовою кризою 2007–2009 рр. У передкризовий період європейський банківський сектор домінував у світових процесах консолідації банків. Якщо порівняти обсяги угод злиття і поглинання у країнах Європи та США, то консолідація європейських банків відбувалася швидшими темпами. Так, на початку світової кризи у 2007 р. обсяги таких угод становили 980 млрд євро в європейських країнах та 720 млрд дол. у США [3]. Найбільшими угодами стали придбання банком ABN Armo (Нідерланди) одного з найбільших англійських банків Barclays за 97 млрд дол. та купівля італійським UniCredit меншого за розміром італійського банку Capitalia за 29,5 млрд дол. У 2008 р. процеси консолідації уповільнилися: обсяги угод скоротилися до 870 млрд євро та 600 млрд дол. відповідно.

Консолідація європейських банків прискорила також завдяки створенню єдиної європейської валюти. Основна мета, яку ставили перед собою європейські банки, – досягнення оптимального рівня, який дасть змогу ефективно діяти на єдиному європейському ринку. Оскільки в результаті введення євро найбільші національні банки перетворилися на регіональні банки єдиної Європи, їх розмір мав бути відповідним масштабам зони євро. Так, у 1998 р. перед запроваджен-

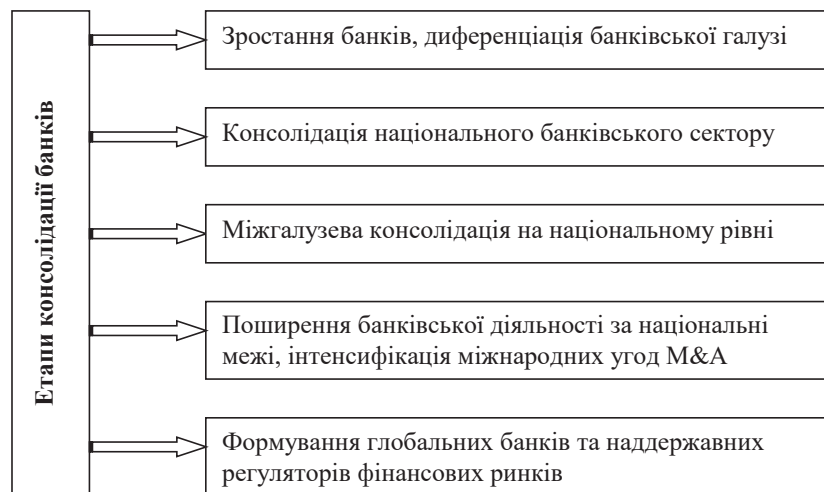

Рис. 1. Етапи консолідації банків в умовах глобалізації фінансових ринків

Джерело: розроблено автором

ням євро у безготівковий обіг вони акумулювали 20–30% національних заощаджень [1].

Консолідація банків на азійських ринках також значною мірою є наслідком кризових подій на фінансових ринках, особливо у кінці ХХ ст. В Японії суттєвий поштовх процесам консолідації банків надала фінансова криза 1990-х років. Процеси консолідації у банківській сфері, спричинені нею, що прискорилися із середини 90-х років ХХ ст., спричинили, за даними відомого журналу *The Banker*, суттєві зміни у складі провідних банків світу: у 2000 р. серед них було дев'ять японських банків. Після об'єднань вони перетворилися на справжні банки-гіганти, які впевнено увійшли до першої десятки світового рейтингу. Саме в Японії виник перший мегабанк з активами понад 1 трлн дол. [4].

У посткризовий період основними чинниками консолідації банків стають інноваційні зміни та конкурентний перерозподіл ринків унаслідок нерівномірності економічного розвитку країн та регіонів, що втілюється у показниках банківських рейтингів (табл. 1).

Як бачимо з даних табл. 1, перші позиції у світовому рейтингу посідають китайські банківські корпорації, стрімке зростання яких пов'язане не стільки з капіталізацією прибутку, скільки з використанням зовнішніх джерел, у тому числі й зарубіжного походження, та переваг консолідації. З 5-го по 8-е місця у рейтингу зайняли найбільші американські банки, які, по суті, є величезними багатонаціональними компаніями, які здійснили низку міжнародних угод М&А і приєднали низку зарубіжних банків та інших фінансових установ. Так само результатом міжнародних угод М&А є англійський HSBC Holdings та японський Mitsubishi UFJ Financial. Ці ж китайські та американські банки демонструють найвищі у світі показники чистого прибутку (табл. 2).

Отже, в основі руху до зростання банків лежить прагнення до максимального прибутку за мінімальних ризиків та конкуренція на ринку бан-

ківських послуг. Основною причиною зростання банків є загальні економічні закони, зокрема конкуренції, які вимагають розширення ринкового сегменту, нарощування ресурсної бази. В основі процесів консолідації банківського капіталу лежить суперечність між потребами у банківському фінансуванні та обслуговуванні економічних суб'єктів і наявними можливостями банків. Вона зумовлена цілою низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників, серед яких чільне місце посідають технологічні зміни виробництва, що вимагають фінансування процесів розширеного відтворення у великих розмірах. Банківські консорціуми як форма централізації банківського капіталу є лише частковим вирішенням даної проблеми, що робить неминучим адекватне зростання банків. Істотно впливає на ці процеси конкуренція у банківській сфері, посилення якої штовхає банки до різних форм об'єднань. Часто злиття одних банків порушує ринкову рівновагу і тягне за собою об'єднання інших, викликаючи своєрідну ланцюгову реакцію.

Сам термін «консолідація» є новим і його використання у банківській сфері досить суперечливе. Цей термін не слід ототожнювати з поняттями «злиття банків», «концентрація» і «централізація» банківського капіталу [2]. Злиття банків є вузьким поняттям і лише одним із проявів консолідації у банківській сфері. Концентрація капіталу, яка являє собою збільшення капіталу окремих банків переважно за рахунок реінвестування частини прибутку, також є одним із проявів процесів консолідації у банківській галузі. Централізацію банківського капіталу, яка означає зростання окремих банків на основі об'єднання капіталів шляхом злиття, приєднання тощо, також можна віднести до проявів процесів консолідації.

Суперечливе ставлення науковців до сутності банківської консолідації частково пояснюється тим, що аналіз проводиться на різних економічних рівнях: на рівні окремих установ або національної банківської системи. Якщо на рівні

Таблиця 1
Найбільші банки світу за розміром капіталу за версією *The Banker* станом на липень 2019 р.

Місце банку у рейтингу	Назва банку	Країна	Капітал 1-го порядку, млрд дол.
1	Industrial & Commercial Bank of China	Китай	3378
2	China Construction Bank Corp.	Китай	287
3	Agricultural Bank of China	Китай	243
4	Bank of China Ltd	Китай	230
5	J.P. Morgan Chase	США	209
6	Bank of America	США	189
7	Wells Fargo	США	168
8	Citigroup	США	158
9	HSBC Holdings plc	Велика Британія	147
10	Mitsubishi UFJ Financial	Японія	146

Джерело: складено за [5]

Таблиця 2
Топ-5 банків світу за розміром чистого прибутку за версією *The Banker* станом на липень 2019 р.

Місце банку у рейтингу	Назва банку	Країна	Чистий прибуток, млрд дол.
1	Industrial & Commercial Bank of China	Китай	43,6
2	China Construction Bank Corp.	Китай	37,3
3	J.P. Morgan Chase	США	32,5
4	Agricultural Bank of China	Китай	29,5
5	Bank of America	США	28,1

Джерело: складено за [5]

окремого банку або кількох банків вживати термін «консолідація» як організаційне об'єднання у формі злиття чи поглинання, то даний погляд має право на існування. Хоча тут автори часто забувають про такі явища, як об'єднання банків на основі системи участі, створення банківських та фінансових холдингів. Однак на рівні банківської системи консолідація банків має трактуватися ширше і включати всі процеси, що сприяють зменшенню кількості банків і нарощуванню обсягів їхньої діяльності [2].

На думку фахівців групи 10, консолідація фінансового сектору – це посилення контролю над ресурсами сектору або шляхом зменшення кількості фінансових інститутів, або у зв'язку з послабленням конкуренції [6]. Вона може відбуватися у результаті об'єднання існуючих банків, зростання розміру банківських установ, виходу з ринку слабких банків. Як бачимо, такий підхід є ширшим за твердження окремих авторів, які під консолідацією банків розуміють лише трансформацію кредитних установ у формі злиття та поглинання (приєднання), що призводить до збільшення ринкової частки об'єданого банку [7]. Він поєднує поняття концентрації та централізації банківського капіталу, а також зменшення кількості банків у результаті конкуренції. Як свідчить досвід банківських криз ХІХ та ХХ ст., саме банкрутство багатьох банків дало поштовх прискоренню процесів консолідації банківського сектору.

Отже, консолідація банків являє собою процес об'єднання їхніх ресурсів у різних організаційних формах і на різних правових засадах. Консолідація банків – це економічне явище, що супроводжується зменшенням кількості банків і зростанням їх розміру та ринкової частки, яке веде до посилення контролю у банківській галузі [2]. Еволюція процесів консолідації банків демонструє різноманітність форм, у яких вони відбуваються. До основних форм консолідації банків можна віднести, по-перше, об'єднання наявних банків, тобто централізацію банківського капіталу; по-друге, зростання банків за рахунок капіталізації прибутку та емісії акцій, тобто концентрацію бан-

ківського капіталу; по-третє, ліквідацію банків із різних причин (рис. 2).

Домінування тих або інших форм консолідації банків тісно пов'язане як із рівнем розвитку банківської галузі, так і з циклічним розвитком економіки. Під час економічного зростання активізується концентрація банківського капіталу, під час депресії зростає число ліквідованих банків. Процеси централізації банківського капіталу характеризуються циклічністю, яку пов'язують із довготривалими економічними циклами.

Консолідація банків здійснюється як на національному, так і на міжнародному рівні. Мегазлиття відбуваються в американському, японському, французькому, англійському, італійському банківських секторах тощо. І хоча угоди М&А поки що відбуваються переважно на національних банківських ринках, міжнародні М&А зростають швидкими темпами. Особливо це відчутно на ринках країн, що розвиваються. Наприклад, в Україні практично всі подібні угоди впродовж останніх років відбуваються за участю іноземних банків.

У банківській, як і в інших галузях економіки, формуються стратегічні альянси, які також можна вважати формою прояву консолідації банків. Вони передбачають тісне співробітництво без втрати юридичної самостійності [8]. Стратегічні альянси передбачають більш тісну співпрацю, ніж зазвичай у банків-партнерів, яка може стосуватися спільного використання мережі банкоматів, формування інкасаторських та охоронних структур, тренінгових центрів тощо. Такі альянси можуть формуватися як на національних, так і міжнародних ринках банківських послуг. Їх утворення дає змогу банкам економити на деяких статтях витрат і зосереджувати ресурси на більш пріоритетних напрямках діяльності. Така взаємовигідна форма взаємодії і поєднання зусиль та ресурсів банків у подальшому часто втілюється у такі форми, як банківські холдинги, М&А тощо.

Консолідація банків може відбуватися на різних рівнях: національному, регіональному та глобальному (рис. 3). Залежно від рівня процеси консолідації відрізняються масштабами, передумовами та наслідками. Глобалізаційні хвилі ХІХ ст. відбувалися саме на місцевих та національних ринках банківських послуг і супроводжувалися концентрацією банківської галузі до рівня, що відповідав потребам фінансування розвитку промисловості та інших галузей економіки. ХХ ст. характеризується поглибленням міжнародного поділу праці, поширенням бізнес-діяльності за національні межі, що стимулює банки не лише до співпраці з зарубіжними партнерами, а й до виходу на фінансові ринки інших країн, у тому числі з використанням угод М&А. Тому розпочинається регіональна консолідація європейських, американських, азійських банків. Процеси фінансової глобалізації створюють передумови глобальної консолідації банків [9, с. 390–410].

Дж. Сінкі пропонує розріз-

Рис. 2. Основні форми консолідації банків

Джерело: складено за [2]

няти чотири типи консолідації у сфері фінансових послуг: консолідація у межах галузі в окремій країні; міжгалузєва консолідація в окремій країні; консолідація у межах галузі в різних країнах; міжгалузєва консолідація в різних країнах [10, с. 78–79].

У фінансовій сфері чітко простежуються усі зазначені типи консолідації. Однак розвиток міжнародної конкуренції та інтеграційних процесів значно інтенсифікують два останні. Причому зростає роль не лише міжбанківських М&А, а й об'єднань банків зі страховими компаніями та придбання інших посередників фінансового ринку.

Внутрішньогалузева та міжгалузєва консолідації містять суттєві відмінності за передумовами, наслідками, механізмами (рис. 4). Суттєвий поштовх до консолідації в межах банківської галузі надає банківська конкуренція, оскільки розмір банку є однією з найсуттєвіших конкурентних переваг. Також банки прагнуть до зростання для нарощування обсягів діяльності і прибутку. Внутрішньогалузева консолідація банків також є наслідком зростання бізнесу їхніх клієнтів і, відповідно, прагнення задовольняти потреби останніх у банківському обслуговуванні.

Консолідація банків та інших фінансово-кредитних установ мотивується переважно можливостями співпраці у сфері комплексного задоволення потреб клієнтів, коли їм пропонується не одна послуга, а цілий пакет, що стабілізує клієнтську базу, формує додаткові канали просування на ринок фінансових послуг і надає конку-

рентні переваги усім учасникам консолідаційних процесів. Банки також отримують постійний доступ на привабливих умовах до ресурсів, акумульованих страховиками, пенсійними фондами, інвестиційними та фінансовими компаніями. Своєю чергою, партнери банків отримують доступ до банківських ресурсів і послуг на більш привабливих умовах.

Також існують поняття «горизонтальна» та «вертикальна» інтеграція [10, с. 79]. Під першою розуміють придбання конкурентів, тобто реорганізація відбувається в межах банківської галузі. Вертикальна інтеграція – це купівля постачальників або дистрибуторів. І. Ніконова та М. Шамгунов пропонують також поняття «функціональної» інтеграції: злиття компаній із метою усунення коливань попиту, наприклад злиття банків і страхових компаній [12, с. 238]. На фінансових ринках представлено угоди, які можна віднести до горизонтальної, вертикальної та функціональної консолідації. Горизонтальна консолідація банків передусім зумовлена посиленням конкуренції на ринку банківських послуг і проявляється у зменшенні кількості банків на ринку та зростанні їхнього розміру. Вертикальна консолідація спрямована на забезпечення стабільного становища банку на фінансовому ринку завдяки формуванню більш тісної взаємодії з постачальниками ресурсів, інфраструктурними установами, дистрибуторами тощо. У її розпорядженні, на відміну від горизонтальної, значно вужчий інструментарій, що базується переважно на участі у капіталі.

Функціональна консолідація на фінансових ринках прискорюється наприкінці ХХ ст. внаслідок поширення банківської конкуренції за межі банківської сфери. І до конкуренції між банками та спеціалізованими небанківськими фінансовими установами на ринках лізингових, трастових, клірингових, депозитарних та інших подібних послуг, яка існувала і раніше, додається конкуренція за заощадження домогосподарств між банками та пенсійними фондами, інвестиційними компаніями, страховими компаніями з привабливими пропозиціями щодо накопичувального страхування, що стимулює інтеграцію банків з небанківськими організаціями. Розвиток інновацій у кінці ХХ та на початку ХХІ ст. відкриває додаткові перспективи розширення банківської діяльності та співпраці з фінтех-компаніями. Консолідація банків із небанківськими фінансовими установами прискорює консолідацію банківської сфери і поширює ці процеси за межі банківської галузі.

Банки також розширюють сферу своєї діяльності на основі вертикальної інте-

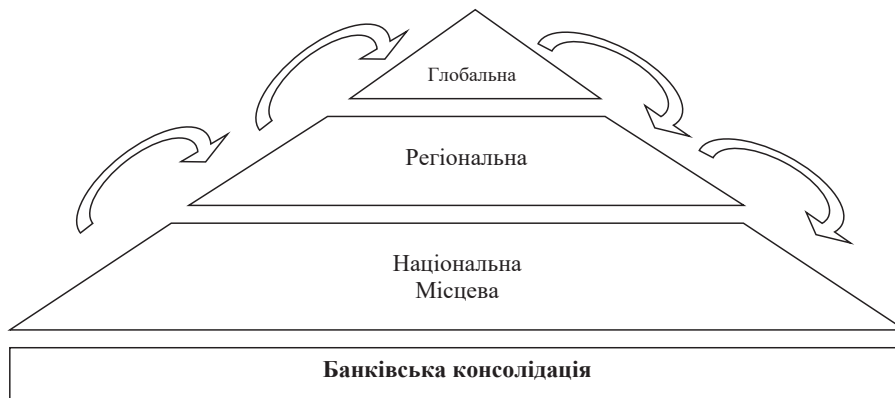

Рис. 3. Рівні банківської консолідації та їх взаємозв'язок

Джерело: розроблено автором

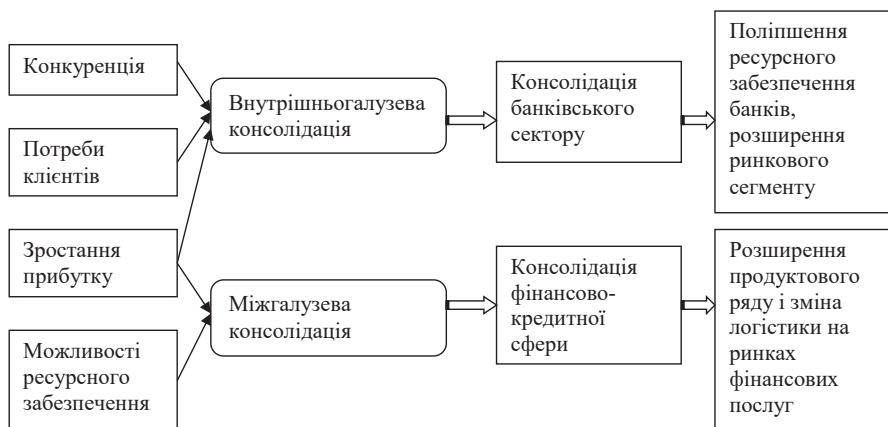

Рис. 4. Основні типи банківської консолідації за ознакою учасників

Джерело: розроблено автором

грації, коли прагнення до нарощування прибутковості й мінімізації ризиків завдяки диверсифікації поширюється за межі фінансово-кредитної діяльності. Передусім це інтеграція банківського, промислового і торговельного капіталів, зокрема у формі промислово-фінансових груп. Інтеграція банків із промисловими та торговими підприємствами відбувається на основі різних форм співробітництва та участі в капіталі.

За рівнем інтеграції науковці вирізняють повну та часткову інтеграцію, інтеграцію на основі участі, холдингу, спільної діяльності [12, с. 328; 13, с. 94]. Усі ці форми перебувають у розвитку, консолідація цих фінансових посередників поглиблюється.

Тенденції універсалізації фінансової діяльності втілюються в ідею інтегрованого фінансового посередника, який може функціонувати як фінансовий супермаркет або фінансовий конгломерат [14, с. 313].

Також консолідація на фінансових ринках може відрізнитися за кількісними параметрами. Відповідно до рівня інтенсивності та наслідків банківської консолідації можна вирізнити незначну, помірну, значну (надмірну) та цілковиту консолідацію. Для цього можуть бути використані різні показники рівня консолідації/концентрації ринку [1].

Залежно від участі державних регуляторів у процесах консолідації банківської системи вирізняють консолідацію економічного та адміністративного характеру [15, с. 159–161]. В основі економічної консолідації лежать ринкові процеси, серед яких домінує конкуренція. Консолідація адміністративного характеру пов'язана з недоліками державного регулювання та недостатнім рівнем ефективності регулятивних заходів. На практиці ці два види консолідації можуть органічно поєднуватися. Прикладом поєднання адміністративного сприяння консолідації та економічних чинників є банківський сектор США у кінці ХХ ст.

Висновки і пропозиції. Отже, консолідація банків є суперечливим явищем, роль якого у розвитку економіки і суспільства досить складна і неоднозначна, а її вплив на економічні процеси може відрізнитися залежно від стану національної бан-

ківської системи та її інтегрованості у глобальний фінансовий простір, інтенсивності конкуренції, циклічних проявів економіки та ін.

Консолідація банків супроводжується зменшенням кількості банків і зростанням їх розміру і ринкової частки, яке веде до посилення контролю у банківській галузі. До основних її форм слід віднести, по-перше, об'єднання наявних банків у формі злиття, поглинання, участі у капіталі, стратегічного альянсу/партнерства; по-друге, зростання банків за рахунок капіталізації прибутку та емісії акцій; по-третє, скорочення кількості банків унаслідок ліквідації та реорганізації. За рівнем консолідаційних процесів можемо виокремити місцеву, національну, регіональну, глобальну консолідацію банків. За ознакою учасників доцільно виділити внутрішньогалузеву та міжгалузеву консолідацію. За спрямуванням доцільно розмежувати горизонтальну, вертикальну й функціональну консолідацію. Відповідно до рівня інтенсивності й наслідків, можна вирізнити незначну, помірну, значну (надмірну) та цілковиту консолідацію. Ці типи та види консолідації мають специфічні прояви та наслідки, що потребують подальшого дослідження з метою оптимізації регулятивних заходів у банківській сфері.

У сучасних умовах чітко простежуються такі тенденції консолідації банківського капіталу:

- періодичне хвилеподібне прискорення процесів консолідації банків відповідно до циклічних коливань економіки;
- прискорення процесів консолідації на міжнародних фінансових ринках із виходом на глобальний рівень;
- посилення впливу транскордонного руху капіталу на процеси консолідації на національних ринках;
- об'єднання банків із небанківськими установами; посилення монополізації фінансових ринків і державного регулювання цих процесів;
- формування засад регуляторного впливу на міжнародному рівні.

Сучасна тенденція консолідації банків із небанківськими фінансовими посередниками одночасно прискорює консолідацію банківської сфери і поширює ці процеси за межі банківської галузі.

Список використаних джерел:

1. Циганова Н.В. Концентрація та централізація капіталу в банківській сфері : монографія. Київ : КНЕУ, 2014. 254 с.
2. Циганова Н.В. Консолідація у банківському секторі: закономірності, форми прояву і сучасні тенденції. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. № 5–6. С. 176–182.
3. Д'яконова І.І., Костюченко Я.О. Дослідження сучасних процесів М&А в міжнародній банківській справі. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2011. Вип. 1(10). Ч. II. С. 18–26.
4. Леонтьева Е. Японские корпорации и корпоративные группы. Эволюция институтов. Москва : ИМЭМО РАН, 2005. 78 с.
5. Top 1000 World Banks 2019. *The Banker*. URL : <https://www.thebanker.com/Top-1000-World-Banks/Top-1000-World-Banks-2019-The-Banker-China-Press-Release-for-immediate-release> (дата звернення: 19.01.2020).
6. Report on consolidation in the financial sector. *Group of Ten*. URL : www.bis.org/publ/gten05.pdf (дата звернення: 19.01.2020).
7. Угловская А.В. Влияние консолидации банков на функционирование нефинансового сектора российской экономики : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит». Москва, 2009.
8. Максименко І.Я., Сфімова М.О. Стратегічні альянси як форма інтернаціоналізації бізнесу. *Science, Research, Development*. 2019. № 24. Р. 12–13.
9. Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / за ред. О.А. Довгаль, Н.А. Казакової. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. 472 с.
10. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческих банках и в индустрии финансовых услуг / пер. с англ. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2007. 1017 с.
11. Никонова И.А., Шамгунов Р.Н. Стратегия и стоимость коммерческого банка. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2005. 304 с.
12. Ткаченко Н.В. Моделі взаємодії банків і страхових компаній. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 2(46). С. 326–334.
13. Ермошенко Л., Ермошенко А. Зарубіжний досвід взаємодії страхових і банківських установ. *Вісник КНТЕУ*. 2008. № 3. С. 90–100.

14. Чеберяко О.В., Лобода А.Б. Інтегровані фінансові посередники як форма взаємодії банків та небанківських установ. *Проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 312–318.
15. Цыганова Н.В. Процеси консолідації на ринку венчурних послуг. *Фінансова політика як складова економічного розвитку* : всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 16–17 квітня 2014 р. Київ : КНТЕУ, 2014. С. 159–161.

References:

1. Tsyganova N.V. (2014) *Kontsentratsiya ta tsentralizatsiya kapitalu v bankiv's'kiy sferi: monohrafiya* [Capital concentration and centralization in banking: a monograph]. Kyiv: KNEU, 254 p.
2. Tsyganova N.V. (2013) *Konsolidatsiya u bankiv's'komu sektori: zakonirnosti, formy proyavu i suchasni tendentsiyi* [Consolidation in the banking sector: patterns, manifestations and current trends]. *Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo*, no. 5–6, pp. 176–182.
3. D'yakonova I.I., Kostyuchenko YA.O. (2011) *Doslidzhennya suchasnykh protsesiv M&A v mizhnarodnyy bankiv's'kiy spravi* [Research on current M&A processes in international banking]. *Finansovo-kredytna diyal'nist': problemy teorii ta praktyky : zb. nauk. prats'*, vol. 1(10), part II, pp. 18–26.
4. Leont'yeva Ye. (2005) *Yaponskiye korporatsii i korporativnyye gruppy. Evolyutsiya institutov* [Japanese corporations and corporate groups. The evolution of institutions]. Moskva : IMEMO RAN.
5. Top 1000 World Banks 2019. *The Banker*. URL: <https://www.thebanker.com/Top-1000-World-Banks/Top-1000-World-Banks-2019-The-Banker-China-Press-Release-for-immediate-release> (accessed 19 January 2020).
6. Report on consolidation in the financial sector. *Group of Ten*. URL: www.bis.org/publ/gten05.pdf (accessed 19 January 2020).
7. Uglovskaya A.V. (2009) *Vliyaniye konsolidatsii bankov na funktsionirovaniye nefinansovogo sektora rossiyskoy ekonomiki* [The effect of bank consolidation on the functioning of the non-financial sector of the Russian economy] (PhD Thesis). Moskva.
8. Maksymenko I.YA., Yefimova M.O. (2019) *Stratehichni al'yansy yak forma internatsionalizatsiyi biznesu* [Strategic alliances as a form of business internationalization]. *Science, Research, Development*, no. 24, pp. 12–13.
9. Dovhal' O.A., Kazakova N.A., red. (2018) *Hlobalizatsiya ta rehionalizatsiya yak vektory rozvytku mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn* [Globalization and regionalization as vectors for the development of international economic relations]. Kharkiv : KHNU im. V. N. Karazina.
10. Sinki Dzh. (2007) *Finansovyy menedzhment v kommercheskikh bankakh i v industrii finansovykh uslug* [Financial management in commercial banks and in the financial services industry]. Moskva : Al'pina Biznes Buks.
11. Nikonova I.A., Shamgunov R.N. (2005) *Strategiya i stoimost' kommercheskogo banka* [Strategy and value of a commercial bank]. Moskva : Al'pina Biznes Buks.
12. Tkachenko N.V. (2015) *Modeli vzayemodiyi bankiv i strakhovykh kompaniy* [Models of interaction between banks and insurance companies]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Ser. Ekonomika*, vol. 2 (46), pp. 326–334.
13. Yermoshenko L., Yermoshenko A. (2008) *Zarubizhnyy dosvid vzayemodiyi strakhovykh i bankiv's'kykh ustanov* [Foreign experience of interaction of insurance and banking institutions]. *Visnyk KNTEU*, no. 3, pp. 90–100.
14. Cheberyako O.V., Loboda A.B. (2014) *Intehrovani finansovi poserednyky yak forma vzayemodiyi bankiv ta nebankiv's'kykh ustanov* [Integrated financial intermediaries as a form of interaction between banks and non-banking institutions]. *Problemy ekonomiky*, no. 3, pp. 312–318.
15. Tsyganova N.V. (2014) *Protsey konsolidatsiyi na rynku venchurnykh poslug* [Processes of consolidation in the market of venture services]. *Finansova polityka yak skladova ekonomichnoho rozvytku: vseukr. nauk.-prakt. konf.* (Kyiv, 16–17 kvit. 2014 r.). Kyiv : KNTEU, pp. 159–161.

Цыганова Н. В.

Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

ТИПОЛОГИЗАЦИЯ КОНСОЛИДАЦИИ БАНКОВ И ЕЕ СОВРЕМЕННЫЕ ПРОЯВЛЕНИЯ

Резюме

В статье раскрыты предпосылки и сущность консолидации банков как экономического явления, которое сопровождается уменьшением количества банков, увеличением их размера и рыночной доли и ведет к усилению контроля в банковской отрасли. Определено, что влияние консолидации на экономические процессы может отличаться в зависимости от состояния национальной банковской системы и ее интегрированности в глобальное финансовое пространство, интенсивности конкуренции, циклических проявлений экономики и других факторов. Рассмотрены виды и формы консолидации банков, дифференциация ее проявлений и последствий. Выявлены основные формы консолидации банков, среди которых: объединения в форме слияния, поглощения, участия в капитале, стратегического альянса/партнерства; рост банков за счет капитализации прибыли и эмиссии акций; сокращение количества банков вследствие ликвидации и реорганизации. Определены критерии типологизации консолидации банков, среди которых – уровень консолидационных процессов, состав участников, направление, уровень ее интенсивности и последствия. Раскрыты специфические проявления и последствия консолидации банков.

Ключевые слова: консолидация банков, слияния и поглощения банков, банковская система.

Tsyganova Nadiia

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

TYPOLOGY OF BANKS CONSOLIDATION AND ITS MODERN MANIFESTATIONS

Summary

The article reveals the preconditions and essence of bank consolidation as an economic phenomenon, which is accompanied by a decrease in the number of banks and an increase in their size and market share, which leads to increased control in the banking industry. It is determined that the impact of consolidation on economic processes may differ depending on the state of the national banking system and its integration into the global financial space, the intensity of competition, cyclical manifestations of the economy and other factors. The main stages of bank consolidation and their national specifics are revealed. Particular attention is paid to the impact of financial crises on the consolidation of the banking industry. Various types and forms of bank consolidation and differentiation of its manifestations and consequences are considered. The main forms of bank consolidation were identified, including mergers in the form of mergers, acquisitions, participation in capital, strategic alliance / partnership; growth of banks through capitalization of profit and share issue; reduction in the number of banks as a result of liquidation and reorganization. Types of bank consolidation typology are defined, including the level of consolidation processes, composition of participants, direction, level of its intensity and consequences. According to the level of consolidation processes, local, national, regional, global bank consolidation is distinguished. Intra-sectoral and cross-sectoral consolidation was revealed on the basis of participants. Horizontal, vertical and functional consolidation are distinguished by direction, and, in terms of intensity and impact, minor, moderate, significant (excessive) and complete consolidation. The specific manifestations and consequences of these types and types of bank consolidation are disclosed. Particular attention is paid to such current trends in bank consolidation as the link with economic cycles, the globalization of these processes, the expansion of consolidation beyond financial markets, the formation of the basic principles of regulatory influence on these processes internationally.

Keywords: bank consolidation, mergers and acquisitions of banks, banking system.